

Київський національний університет технологій та дизайну

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ БЮДЖЕТУ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Управління фінансами ВНЗ здійснюється на підставі системи бюджетів. Основними функціями бюджетування ВНЗ є:

- прогноз фінансово-економічного стану вузу;
- узгодження планових фінансово-економічних показників, закріплення відповідальності і повноважень за службами підрозділів;
- контроль виконання планових показників.

В той же час обмеження щодо застосування бюджетів тільки в сфері фінансів не бачиться логічним, оскільки даний процес передбачає розробку системи бюджетів, які по змісту своєму виступають планами та звітними документами різних об'єктів управління навчального закладу. В цілому система бюджетів може складатися з:

- плана доходів за видами діяльності з урахуванням запланованих обсягів останніх; доречним є розробка плану доходів в трьох варіантах: за мінімальною, середньою та максимальною оцінкою;

- плана витрат за видами діяльності з розподілом на постійні та змінні та виокремленням лімітів і резервів; цей бюджет складається на підставі даних з таких бюджетів: бюджету запасів за їх видами з виокремленням лімітів і резервів; трудового бюджету за категоріями працюючих та видами виплат з виокремленням лімітів і резервів; бюджету загально-господарських витрат (у т.ч. управлінських) з виокремленням лімітів та резервів та розрахунком коефіцієнта розподілу між структурними підрозділами.

Щоб дослідити особливості формування доходної частини бюджету вітчизняних ВНЗ, що одержують бюджетне фінансування, позначимо їх кількість в державі через N , а кількість студентів, які зараховані на навчання в i -й ВНЗ, через x_i . Кількість студентів, що навчаються за контрактом (платна

форма навчання) - y_i . Тоді порядок формування доходів i -го ВНЗ формалізується таким чином (1):

$$C_{ij} x_{ij} + P_{ij} y_{ij} \rightarrow \max; i = \overline{1, N}, \quad (1)$$

де C_{ij} та P_{ij} – відповідно сума бюджетного фінансування на 1-го студента, що навчається за j -спеціальністю, та сума вартості навчання за контрактом в розрахунку на 1-го студента за j -спеціальністю.

Враховуючи законодавчі норми розрахунку вартості навчання за контрактом маємо, що $C_{ij} = P_{ij}$, тоді модель (1) приймає вид (2):

$$C_{ij} *(x_{ij} + y_{ij}) \rightarrow \max; i = \overline{1, N}, \quad (2)$$

За такою моделлю фінансування вузів, у т.ч. престижних, держава контролює обґрунтовність вартості навчання за контрактом для громадян в державних навчальних закладах, упереджує формування «надлишкового» бюджетного фінансування, перевіряючи цільове використання як бюджетних, так й позабюджетних (контрактних) коштів, а також забезпечує реалізацію окремими громадянами пільгових права на вищу освіту.

Суперечливим моментом в розподілі держзамовлень між ВНЗ для держави стає виконання бюджетних програм з освіти за кількістю фахівців-студентів та обмеженим обсягом бюджетних коштів. Держзамовлення необхідно розподілити так, щоб державних коштів вистачило на навчання заявленої в бюджетній програмі кількості фахівців-студентів. З цієї точки зору пріоритет в одержанні держзамовлення на підготовку фахівців залишаються за провідними ВНЗ, але вартістю навчання в них відносно висока. Тому певна кількість місць за держзамовленням може відійти до навчальних закладів з середнім та невисоким рейтингом [4], що за прогностичними розрахунками забезпечить національне господарство необхідною кількістю фахівців з прийнятним рівнем та якістю професійної підготовки.

У зв'язку з появою національного рейтингу ВНЗ в Україні цікавим є висновки російських дослідників, про визначення моделі (2) як задачі

векторної оптимізації. На їх думку така модель вирішується набором коефіцієнтів K_i , які більше 0. Тоді $\sum K_i=1$, де $i=\overline{1,N}$ – індекс вищого навчального закладу [9]. Закріплення будь-якого набору коефіцієнтів може бути інтерпретовано як закріплення за ВНЗ певних рейтингових оцінок. При наявності таких рейтингових оцінок завдання з розподілу бюджетних місць стає двоетапним, що саме спостерігається при розробці планових та звітних кошторисів доходів та витрат вітчизняних ВНЗ.

На першому етапі відбувається розподіл бюджетних коштів та визначається бюджетний контингент, на другому етапі - кожний навчальний заклад вирішує питання оптимізації платного контингенту. Оскільки кількість зарахованих студентів за бюджетними та контрактними місцями визначається тільки після закінчення приймальної кампанії, то вже фактичні розрахунки витрат на підготовку одного фахівця за j -спеціальністю можуть мати достатньо великі коливання. Тому перехід на розрахунок обсягів держзамовлення за орієнтовною середньою вартістю підготовки одного кваліфікованого фахівця тримає кожний ВНЗ в очікуванні остаточних даних практично до початку навчального року. Вже при наявності фактичних даних про зарахованих студентів по спеціальностям, формам навчання та видам фінансування можна точно підрахувати штати кафедр, навантаження викладачів та ін., тобто визначити фактичну вартість навчання одного кваліфікованого фахівця певної спеціальності, напряму підготовки.

Таким чином, про право вітчизняних ВНЗ на вільне встановлення ціни на навчання, яка б враховувала не тільки витрати на навчання окремого студента, але й суму коштів на інвестиції в навчальний процес (прибуток), можливо говорити за умов високої платоспроможності населення та високого попиту на вітчизняні послуги з вищої освіти. В першу чергу таке право будуть виборювати конкурентоспроможні ВНЗ.